

شورای راهبردی روابط خارجی
Strategic Council on
Foreign Relations

دلایل اردوغان برای آشتی با اسد

اخیراً وزیر خارجه ترکیه در نشست خبری مشترک با هم‌تای سعودی خود اظهار داشت: «استراتژی ما در حال حاضر گفت‌وگو و صلح است و از ایران و روسیه نیز می‌خواهیم که در این روند نقشی سازنده ایفا کنند.» با توجه به این صحبت‌ها بار دیگر این مسئله مورد توجه قرار گرفته که سیاست ترکیه در قبال پناهنجویان سوریه به چه صورت است و تبعات این سیاست چیست؟ سیزده سال از سخنرانی معروف رجب‌طیب اردوغان که وعده حضور بر سر مزار صلاح‌الدین ایوبی، ایستگاه راه‌آهن حجاز و اقامه نماز در مسجد اموی در کنار معارضین سوری را می‌داد، گذشت. نظام مستقر در سوریه با وجود آسیب‌های فراوان به زیرساخت‌ها و کشته و آواره شدن شمار زیادی از مردم این کشور، با قدرت پابرجاست، اما ترکیه با مسئله مهم آوارگان سوری روبه‌روست. طبق برخی آمار، نزدیک به سه میلیون سوری در ترکیه زندگی می‌کنند که این مسئله بر بازار کار، توزیع امکانات و زیست اجتماعی-فرهنگی مردم این کشور تأثیرات جدی گذاشته است. ذکر این نکته که ترکیه با نزدیک به ۴ میلیون نفر، بیشترین تعداد پناهنجو و پناهنده در جهان را دارد و سوریه با نزدیک به ۷ میلیون نفر، بیشترین تعداد مهاجر را در کشورهای جهان دارد، می‌تواند به درک اهمیت موضوع مهاجران سوری در ترکیه کمک کند. در هفته‌های گذشته اتهام سوءاستفاده جنسی از یک کودک توسط مرد سوری تبار در شهر قیصریه ترکیه، به شورش‌هایی در این شهر منجر شد که دامنه آن افکار عمومی ترکیه را تحت تأثیر قرار داد و باعث فشار به دولتمردان ترکیه جهت چاره‌جویی بازگشت آوارگان سوری شد. دقیقاً بعد از همین اتفاقات اجتماعی بود که اردوغان پس از ۱۳ سال قطع رابطه، در اظهاراتی از فشار اسد برای سفر به ترکیه دعوت کرد. بر همین اساس، هاگان فیدان، وزیر امور خارجه ترکیه نیز که پیشینه امنیتی و سابقه ریاست سرویس اطلاعاتی را بر عهده دارد، در نشست خبری مشترک با وزیر امور خارجه عربستان تولیداً از ایران و روسیه خواست تا با ایفای نقشی سازنده، سوریه را راضی به ازسرگیری مناسبات با ترکیه کنند. حزب حاکم عدالت و توسعه به رهبری رجب‌طیب اردوغان در انتخابات فروردین گذشته برای نخستین بار بعد از ۲۰۰۱ نتوانست اکثریت آراء را به دست آورد و در شهرهای بزرگ و حتی شهرهایی که پایگاه سنتی این حزب محسوب می‌شدند، قدرت را به رقبای لائیک که موضع مشخص آشتی با دولت سوریه و بازگشت آوارگان سوری دارند، واگذار کرد. مقامات سوری و شخص بشار اسد اعلام کرده‌اند هر گونه عادی‌سازی روابط با ترکیه تنها پس از موافقت آن کشور با خروج هزاران نیرو از مناطق تحت کنترل شورشیان ممکن خواهد بود، پیش‌شرطی که آنکارا در گذشته با اشاره به نگرانی‌های امنیتی در مورد شبه‌نظامیان کُرد سوری، آن را رد می‌کرد. حضور معارضان کُرد تحت حمایت آمریکا در مناطق نزدیک به مرزهای ترکیه بر نگرانی‌های امنیتی افزوده است، زیرا این کشور گروه‌گردی یگان‌های مدافع خلق را هم‌پیمان و شاخه سوری پ‌ک‌ک می‌داند. جمع‌بندی این اتفاق نشان می‌دهد اردوغان برای یک معامله بزرگ سیاسی-اقتصادی با بشار اسد آماده می‌شود. یعنی بازگشت مهاجران سوری در قبال کمک به اعمال حاکمیت دولت مستقر سوریه در مرزهای شمال شرقی و احتمالاً صلح معارضان با دولت و سرمایه‌گذاری ترکیه برای بازسازی اقتصادی سوریه پس از جنگ. طبیعی است که در این فرایند ایران و روسیه به‌عنوان دو کشور مؤثر می‌توانند نقش مهمی داشته باشند و بدون جلب نظر این دو کشور، امکان چنین توافقی میسر نیست. البته روسیه که با تحریم همه‌جانبه غرب پس از جنگ اوکراین روبه‌روست، ترکیه را به‌عنوان مفری برای دور زدن تحریم‌ها می‌بیند و احتمالاً با دریافت امتیازاتی در این مصالحه پادرمیانی خواهد داشت.

محمد لطف‌آلی

گزارشگر هم‌میهن

اعتراضات گسترده شهروندان بنگلادشی در اعتراض به نظام سهمیه‌بندی مشاغل دولتی به‌رغم سرکوب خونین توسط دولت به نتیجه رسید و دیوان عالی این کشور اعلام کرد، ۹۳ درصد از مشاغل دولتی بدون سهمیه و براساس شایستگی خواهند بود؛ دانشجویان اما می‌گویند به تظاهرات ادامه خواهند داد. ده‌ها هزار نفر از شهروندان بنگلادشی طی روزهای گذشته به خیابان‌ها آمدند تا به دانشجویانی بپیوندند که خواستار بازنگری اساسی در شیوه استخدام‌های دولتی بودند.

تظاهرات سازماندهی‌شده از سوی دانشجویان در ابتدا مسالمت‌آمیز بود اما به‌کارگیری نیروهای نظامی و امنیتی برای سرکوب آن‌ها که به دستور شیخ حسینیه واجد، نخست‌وزیر بنگلادش صورت گرفت، خشم عمومی را علیه دولت برانگیخت. پس از آن، اعتراضات به صحنه درگیری شهروندان معترض که به کمک دانشجویان آمده بودند با نیروهای نظامی و امنیتی بدل شد. برخی از حامیان دولت شیخ حسینیه نیز با حضور در خیابان و درگیر شدن با شهروندان معترض باعث تشدید درگیری‌ها شدند. ده‌ها نفر از معترضان که عمدتاً دانشجو بودند طی این سرکوب خونین کشته و صدها نفر نیز زخمی شدند اما رسانه‌های محلی و معترضان می‌گویند احتمالاً تعداد کشته‌شده‌ها بسیار بیشتر از ارقام اعلام‌شده است.

اعتراض دانشجویان در بنگلادش به نظام سهمیه‌بندی مشاغل دولتی بازمی‌گردد که به گفته آن‌ها به نفع برخی گروه‌های خاص، از جمله بستگان و اطرافیان کسانی که در جنگ استقلال علیه پاکستان جنگیده بودند بنا شده است. براساس گزارش بی‌بی‌سی، روز دوشنبه ۲۲ جولای سرانجام دیوان عالی بنگلادش به نفع خواسته دانشجویان معترض رای داد و ۹۳ درصد سهمیه‌ها را لغو کرد و تنها ۵ درصد سهمیه‌ها را برای بازماندگان جنگ استقلال بنگلادش در نظر گرفت و ۲ درصد باقیمانده را به اقلیت‌های قومی اختصاص داد. انیس الحق، وزیر قانون بنگلادش نیز گفت که این حکم ظرف چند روز آینده اجرا خواهد شد. او همچنین معتقد است که این اقدام به اعتراضات پایان خواهد داد. اما پیشتر خبرگزاری فرانسه به نقل از سخنگوی یکی از گروه‌های دانشجویی گزارش داد که «اعتراضات ادامه خواهد داشت». در ادامه نگاهی خواهیم داشت به سیستم سهمیه‌بندی مشاغل دولتی در بنگلادش و به این پرسش پاسخ خواهیم داد که چرا این سیستم به بروز اعتراضاتی در این ابعاد منجر شده است.

اعتراضات از کجا آغاز شد؟

شروع اعتراضات از دانشگاه داکا، مطرح‌ترین دانشگاه بنگلادش بود. دانشجویان این دانشگاه از روز ۱ جولای (۱۱ تیر) اعتراضات علیه سهمیه‌بندی مشاغل دولتی را آغاز کردند و به مرور این اعتراضات به سایر دانشگاه‌های مطرح در این کشور سرایت کرد. این اعتراضات در ابتدا جنبه مسالمت‌آمیز داشت و خشونت از سوی معترضان دیده نمی‌شد. اما براساس گزارش روزنامه نیویورک‌تایمز، زمانی که تعدادی از اعضای شاخه دانشجویی حزب عوامی لیگ (حزب حاکم بنگلادش) که حامی این سهمیه‌بندی هستند به دانشجویان حمله کردند شرایط تغییر کرد. در این گزارش آمده است که برخورد خشن آن‌ها با دانشجویان به‌ویژه دانشجویان دختر باعث تشدید اعتراضات و به خشونت کشیده شدن آن شد. معترضان استدلال می‌کنند که این سهمیه‌بندی‌ها تبعیض‌آمیز است و به نفع حامیان حزب حاکم «عوامی لیگ» به رهبری خانم حسینیه است.

برخورد حکومت بنگلادش هم در بدتر شدن شرایط نقش مهمی داشت. شیخ حسینیه واجد، نخست‌وزیر بنگلادش علاوه بر ارسال نیروهای پلیس و نیروهای نظامی شامل واحد ضدتروریسم ارتش به دانشگاه، دستور تعطیلی مدارس و دانشگاه‌ها را صادر کرد. مقام‌های دولتی مدعی بودند که با کاهش قابل توجه سرعت اینترنت می‌خواهند مانع از پخش شایعات و سازماندهی تظاهرات با استفاده از شبکه‌های اجتماعی شوند اما این رویکرد نتنها نتوانست اعتراضات را خاموش کند بلکه به مصمم‌تر شدن معترضان منجر شد.

خود خانم حسینیه هم عامل برانگیختن خشم معترضان شده است چراکه او این افراد را «رضاکار» خطاب کرد. رضاکار به معنی داوطلب، در حقیقت یک اصطلاح توهین‌آمیز برای کسانی است که در طول جنگ استقلال ۱۹۷۱ با ارتش پاکستان همکاری کرده‌اند. یکی از معترضان در این مورد به سی‌ان‌ان گفته است که «حالا دیگر فقط بحث اعتراض به سهمیه‌ها نیست، خیلی فراتر از آن است، در اعتراض‌های ساده علیه سهمیه‌ها، دولت به صدمه زدن و تیراندازی به دانشجویان دست نمی‌زند. این ماهیت فاشیستی و خودکامگی حکومت را نشان می‌دهد که بدون هیچ سیستم رأی‌گیری مناسبی به قدرت رسیده است.»

رسانه‌های محلی نوشته‌اند که نیروهای نظامی و امنیتی از ابتدا در برخورد با دانشجویان معترض از گلوله‌های

عقب‌نشینی پس از

اعتراضات بنگلادش برای چیست و چرا دولت و

وام‌ها و کمک‌های عمرانی، پروژه‌های زیربنایی عظیمی را اجرا کرده که پل ۹/۲ میلیارد دلاری «پادما» روی رودخانه گنگ از جمله آنها است. انتظار می‌رود این پل به تنهایی تولید ناخالص داخلی را ۲۲/۱ درصد افزایش دهد. اما بعد از همه‌گیری کرونا، هزینه زندگی در بنگلادش افزایش یافته است. در ماه نوامبر ۲۰۲۳ نرخ تورم در این کشور به ۵/۹ درصد رسید. ذخیره‌های ارزی از عدد بی‌سابقه ۴۸ میلیارد دلار در ماه اوت ۲۰۲۱ به حدود ۲۰ میلیارد دلار کاهش یافته و بدهی‌های خارجی هم از سال ۲۰۱۶ دو برابر شده است. منتقدان می‌گویند دستوردهای اقتصادی به قیمت دموکراسی و حقوق بشر تمام شده و ادعا می‌کنند که حکمرانی خانم حسینیه با اقدامات مستبدانه و سرکوبگرانه علیه مخالفان سیاسی، منتقدان و رسانه‌ها همراه بوده است. در ماه آگوست بیش از ۱۷۰ چهره جهانی از جمله باراک اوباما، رئیس‌جمهور سابق آمریکا، ریچارد برانسون، بنیان‌گذار گروه شرکت‌های ویرجین و بونو، خواننده گروه U۲ در نامه‌ای سرگشاده به شیخ حسینیه از او خواستند «آزار قضایی بی‌وقفه» محمد بونس، برنده بنگلادشی جایزه صلح نوبل را متوقف کند.

آمارها نشان می‌دهد که در دوره حاکمیت شیخ حسینیه بازداشت‌های سیاسی، ناپدیدشدن‌ها، کشته‌شدن‌ها و دیگر اشکال آزار و اذیت رو به افزایش بوده است. دیدبان حقوق بشر اخیراً بازداشت هواداران احزاب مخالف را «سرکوب خشونت‌آمیز مستبدانه» از سوی دولت توصیف کرده است. این وضعیت برای رهبری که زمانی برای استقرار دموکراسی چندحزبی مبارزه می‌کرد، چرخشی قابل توجه به حساب می‌آید. شیخ حسینیه در دهه ۱۹۸۰ میلادی به رهبران مخالف دیگر، از جمله رقیب سرسختش، خالد ضیا پیوست تا در دوره حکومت ژنرال حسین محمد ارشاد، تظاهرات اعتراضی برای برقراری دموکراسی برگزار کنند.

او که دختر بزرگ شیخ مجیب‌الرحمن، بنیان‌گذار کشور بنگلادش است اولین بار در جریان یک انتخابات چندحزبی

پلاستیکی، نارنجک‌های صوتی، گاز اشک‌آور و بمب‌های دودی استفاده می‌کردند. سرکوب تنها به معترضان محدود نمی‌شود و روزنامه‌نگاران هم از جمله قربانیان این سرکوب هستند. براساس آخرین آمار ارائه‌شده از سوی خبرنگاری فرانسه در روز سه‌شنبه ۲۳ جولای، در اعتراضات دانشجویان در بنگلادش دست‌کم ۱۷۳ تن کشته و بیش از ۱۲۰۰ تن دستگیر شده‌اند.

وضعیت اقتصاد و دموکراسی در بنگلادش

بنگلادش در بیشتر دوران زمامداری شیخ حسینیه از رشد اقتصادی نسبتاً خوبی برخوردار بوده است، اما این رشد در دوران پس از همه‌گیری کرونا کند شده و آن‌طور که بانک جهانی در آخرین بررسی خود اشاره می‌کند نابرابری «در مناطق شهری گسترش یافته است.» وضعیت به گونه‌ای است که اکنون در کشوری با ۱۷۰ میلیون نفر جمعیت، بیش از ۳۰ میلیون نفر مشغول کار یا تحصیل نیستند. شیخ حسینیه نخست‌وزیر بنگلادش که در سال جاری برای چهارمین دوره متوالی سوگند یاد کرد، در گذشته به استبداد، نقض حقوق بشر و سرکوب آزادی بیان متهم شده است. اتهاماتی که دولت وی آن‌ها را رد می‌کند. انبراجان اتیراجان، تحلیلگر مسائل بنگلادش در مقاله‌ای در بی‌بی‌سی می‌نویسد: بنگلادش تحت حاکمیت شیخ حسینیه تصویری چندوجهی ارائه می‌دهد. این کشور که اکثریت جمعیت آن مسلمان هستند و زمانی یکی از فقیرترین کشورهای جهان بود، از سال ۲۰۰۹ و تحت رهبری خانم حسینیه موفقیت‌های اقتصادی مهمی کسب کرده است. این کشور در حال حاضر دارای یکی از سریع‌ترین رشدهای اقتصادی منطقه است که حتی از همسایه بزرگ خود، هند هم پیشی گرفته است. در یک دهه گذشته درآمد سرانه سه برابر شده و برآورد بانک جهانی نشان می‌دهد که در ۲۰ سال گذشته بیش از ۲۵ میلیون نفر از محدوده فقر خارج شده‌اند.

دولت شیخ حسینیه با استفاده از بودجه‌های داخلی،

